

ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ ТА МЕТА ГАРАНТІЙ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У повідомленні висвітлено питання про поняття процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження. Автором проаналізовано поділ кримінально-процесуальних гарантій, визначено їх предмет та мету.

Ключові слова: *кримінально-процесуальні гарантії, предмет кримінально-процесуальних гарантій, мета кримінально-процесуальних гарантій.*

В сообщении рассмотрены вопросы о понятии процессуальных гарантий прав участников уголовного производства. Автором проанализировано разделение уголовно-процессуальных гарантий, определены их предмет и цель.

Ключевые слова: *уголовно-процессуальные гарантии, предмет уголовно-процессуальных гарантий, цель уголовно-процессуальных гарантий.*

The report considered the question of the concept of due process rights of participants of criminal proceedings. The author has analyzed the division of criminal procedural safeguards identified by their object and purpose.

Key words: *criminal procedural safeguards, the subject of criminal procedural guarantees, the objective of criminal procedural guarantees.*

Одним з основних завдань сучасної правової держави є захист прав і свобод людини і громадянина. З прийняттям Конституції України створено правову основу для реалізації цих прав. Саме Основний Закон встановлює відповідні правові гарантії. Зокрема, у ч. 1 ст. 59 Конституції України зазначено: "Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав".

Питання про поняття процесуальних гарантії в теорії кримінального процесу відноситься до числа надзвичайно дискусійних.

Так, М.С. Строгович вважав, що процесуальні гарантії в кримінальному судочинстві являють собою "встановлені законом засоби, за допомогою яких громадяни, які беруть участь у кримінальному процесі, можуть захищати свої права та інтереси" [4, с. 13].

В сучасній науці кримінального процесу велика кількість науковців під процесуальними гарантіями розуміє встановлені законом засоби і способи, що сприяють успішному здійсненню правосуддя, захисту прав і законних інтересів особистості, а також їх ефективній реалізації. До числа таких засобів і способів відносяться: процесуальні норми, права та обов'язки учасників процесу; принципи судочинства, кримінально-процесуальна форма, діяльність учасників судочинства; система заходів процесуального примусу; кримінально-процесуальна відповідальність [1, с. 64].

Найважливішою рисою кримінально-процесуальних гарантії, їх забезпечувальної властивості є їх багаторівнева системність. Тому до них належать приписані законом процесуальні дії слідчого, органу досудового розслідування, суду та судді, у провадженні якого перебувають матеріали кримінального провадження (кримінальна справа), а також встановлені законом процесуальні дії інших службових осіб органів державної влади, які виконують свої контрольно-наглядові функції (нагляд прокурора за додержанням законів при проведенні досудового розслідування (дівання та досудового слідства) у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні) [2, с. 27].

Кримінально-процесуальні гарантії слід розглядати в двох площинах: а) гарантії, що забезпечують публічні інтереси, під якими розуміються положення закону, покликані забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримі-

нальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений і жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу; б) гарантії, які забезпечують захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Кримінально-процесуальні гарантії мають подвійну природу: з одного боку, це засоби і способи, за допомогою яких права особистості охороняються і захищаються, а з іншого – це кримінально-процесуальний механізм, що забезпечує реалізацію прав, тобто фактичну можливість їх використання, що є необхідною умовою реальності прав особистості [8, с. 57].

Розрізняють процесуальні гарантії прав окремих суб'єктів (наприклад, обвинуваченого, потерпілого) і правосуддя в цілому. Між ними існує співвідношення цілого і частини. Закон виходить з того, що гарантії прав учасників процесу є умовами, без яких правосуддя і кримінальний процес не можуть забезпечити виконання поставлених перед ними завдань. Тому закон зобов'язує суд, прокурора, слідчого не тільки роз'яснити особам, що беруть участь у справі, їх права, а й забезпечити можливість здійснення цих прав.

Кримінально-процесуальні гарантії мають свій предмет. Розкрити предмет кримінально-процесуальних гарантії – це значить з'ясувати, що саме підлягає захисту за допомогою названих гарантії. До предмета кримінально-процесуальних гарантії особи відносять процесуальні права й законні інтереси учасників кримінального провадження. Предмет кримінально-процесуальних гарантії обумовлений їх правозахисною сутністю [3, с. 7].

Кримінально-процесуальні гарантії прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, також мають свою мету, при з'ясуванні якої принципове значення має взаємозв'язок, взаємозумовленість завдань боротьби зі злочинністю та забезпечення прав, законних інтересів осіб, що втягуються в кримінальний процес. Цільове призначення правових гарантії особистості полягає в тому, щоб сприяти учасникам кримінального провадження у здійсненні їх прав і попереджати, не допускати порушення цих прав. Мета правових гарантії прав і законних інтересів особистості полягає в тому, щоб служити забезпеченню можливості реалізації учасниками кримінального провадження їх прав; попереджати порушення їх прав з

боку посадових або інших осіб; у випадках же, коли права особи порушені, забезпечувати виявлення порушень, їх усунення і застосування необхідних заходів впливу до осіб, що допустили ці порушення [3, с. 114 -115].

Однією з найважливіших процесуальних гарантій є право людини і громадянина на судовий захист, яке являє собою сукупність юридичних можливостей особи щодо захисту її прав, свобод, законних інтересів, що здійснюється незалежним та неупередженим судом, утвореним відповідно до закону, у законодавчо закріпленій процедурі шляхом судового розгляду. Маючи поліструктурний характер, це право включає не лише право на звернення до суду, а й право на ефективне поновлення порушених прав і свобод шляхом здійснення правосуддя, яке природно відповідає вимогам справедливості [7, с. 30].

Для нового Кримінально-процесуального кодексу України характерним є те, що він проголошує не тільки гарантії прав учасників кримінального провадження, але і процесуальний механізм, який забезпечує реалізацію цих гарантій. Він містить низку положень щодо прав підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та гарантій їх забезпечення на всіх стадіях кримінального провадження, що має велике значення для реалізації багатьох засад кримінального судочинства, зокрема, змагальності, забезпечення права на захист, а також забезпечення справедливого судового розгляду.

Література:

1. Григорьев В.Н., Победкин А.В., Яшин В.Н. Уголовный Процесс: Учебник. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 332 с.
2. Кримінальний процес: підручник / за ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
3. Куцова Э. Ф. Гарантии прав личности в советском уголовном процессе. (Предмет, цель, содержание) [Текст] / Э. Ф. Куцова. – М.: Юрид. лит., 1973. – 198 с.
4. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса: учебник / М. С. Строгович. – М.: Юридическое изд-во МКЮ СССР, 1941. – 312 с.
5. Шило О. Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України [Текст]: монографія / О. Г. Шило; Національний університет "Юридична академія України ім. Я. Мудрого". – Х.: Право, 2011. – 472 с.

ВІСНИК

Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
Спеціальний випуск № 3-2013

6. Шуличенко А. А. О гарантиях прав обвиняемого по уголовно-процессуальному законодательству [Текст] / А. А. Шуличенко // Вестник Московского университета. Сер. 11: Право. - 2005. - 4. - С. 55-65.